

•เขียนโดย Administrator•

•วัน•พุธ•ที่ 04 •กรกฎาคม• 2012 เวลา 07:30 น. • - ••ใกล้สุด• •วัน•อังคาร•ที่ 10 •กรกฎาคม• 2012 เวลา 07:23 น. •

การศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับเมืองล่อง งานการศึกษาที่เขียนเกี่ยวกับเมืองล่องและเมืองต้าโดยตรงนั้นมีจำนวนน้อยมาก แต่เพื่อเป็นการปูพื้นฐานทั้งการนำมาใช้เป็นหลักฐานและกรอบแนวความคิด จึงได้สำรวจงานการศึกษาทุกแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องกับเมืองล่องและเมืองต้า เพื่อสำรวจสถานภาพงานการศึกษาที่ผ่านมาของเมืองล่อง งานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองล่องจัดจำแนกออกได้เป็น ๔ กลุ่มหลักตามประเด็นที่ศึกษา โดยผู้ศึกษาได้เชื่อมโยงและวิพากษ์วิจารณ์งานกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา และทำให้เห็นภาพการศึกษาเกี่ยวกับเมืองล่องที่ผ่านมา

๑. กลุ่มตำนานที่เกี่ยวข้องกับเมืองล่อง

เมืองล่อง เมืองต้า เริ่มปรากฏในตำนานภายนอก คือ พื้นเมืองเชียงใหม่ตอนเริ่มสถาปนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนช่วงทศวรรษ ๒๒๗๐ เนื่องจากเมืองศูนย์กลางอำนาจที่สำคัญในช่วงนี้อยู่ที่เมืองลำปาง ดังนั้นพื้นเมืองเชียงใหม่ในตอนนั้นจึงกล่าวถึงบริบทเหตุการณ์ในเมืองนครลำปางอย่างละเอียด นอกจากนี้ก็มีตำนานฝ่ายวัดกล่าวพาดพิงถึง เช่น ตำนานธรรมครูบามหาเถรเจ้า ตอนครูบาศรีวิชัยเสด็จกลับจากนครเชียงใหม่มายังเมืองล่องและพักที่เมืองต้า ซึ่งตำนานระบุว่าเจ้าเมืองล่องได้ทำบุญพร้อมกับส่งครูบาศรีวิชัยเสด็จกลับที่เมืองต้า และมีปรากฏชื่อพระธาตุสำคัญของเมืองล่อง คือ ตำนานพระเจ้าตนหลวง และตำนานพระธาตุสบสวน ตำนานทั้งสองเขียนตำนานตามรูปแบบของตำนานพระเจ้าเสียบโลก โดยการเชื่อมโยงพระธาตุของแต่ละเมืองเข้าไว้ด้วยกันเป็นสายวัฒนธรรมทางความเชื่อศรัทธาพุทธศาสนาตามโลกทัศน์ของผู้แต่ง อย่างไรก็ตามถึงแม้จะเป็นเพียงรูปแบบการแต่งตำนาน แต่ตำนานทั้งสองก็สะท้อนโลกทัศน์และการรับรู้ของคนในสมัยนั้น ว่ามีพระธาตุของเมืองล่องอยู่หลายองค์

ส่วนตำนานหลักภายในเมืองล่องมีอยู่ ๒ ฉบับ คือ ตำนานพระธาตุแหลมลี และตำนาน พระธาตุศรีดอนคำ ซึ่งมีการนำตำนานทั้งสองฉบับมาจรรวมกันในใบลานหรือเขียนลงพิสาด้วยอักษรธรรมล้านนา ใช้ชื่อต่างกันออกไปเช่น ตำนานเมืองล่อง, ตำนานพระธาตุห้าหลังในเมืองล่อง, ตำนานมหาธาตุขยปู, ตำนานธาตุสี่หลัง, ตำนานแหลมลี ร่องอ้อ, และตำนานเสลธาตุ ฯลฯ แม้ว่าชื่อตำนานที่ปรากฏเหล่านี้แตกต่างกันแต่เนื้อความที่จารนั้นเหมือนกันทุกฉบับ จะต่างกันบ้างเนื่องจากการคัดลอกตกหล่นหรือเพิ่มเติมเข้าไป ตำนานฉบับแรก คือ ตำนานพระธาตุแหลมลี แต่งขึ้นช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ โดยพระมหาพุทธคุณเถระ วัดพระธาตุแหลมลี กล่าวประวัติร่วมกันของพระธาตุแหลมลี พระธาตุขยปู พระธาตุขยทุ้ย และพระธาตุไฮสร้อย มีลักษณะเป็นตำนานที่เน้นอิทธิปาฏิหาริย์ ส่วนตำนานฉบับที่สอง คือ ตำนานพระธาตุศรีดอนคำ สันนิษฐานว่าผู้แต่ง คือ ครูบามหาเถรเจ้าสุทธนะ วัดนาหลวง(ภายหลังเป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีดอนคำ) ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ลักษณะของตำนานกล่าวเริ่มต้นด้วยปีศักราชเป็นตอนๆ และปีศักราชที่ระบุในตำนานฉบับที่สองเมื่อเทียบกับตำนานอื่น เช่น พื้นเมืองเชียงใหม่ พื้นเมืองน่าน และพื้นเมืองแสน มีความคลาดเคลื่อนเพียงเล็กน้อย ถือได้ว่าตำนานฉบับนี้น่าเชื่อถือมากกว่าตำนานพระธาตุแหลมลี ช่วยเติมเต็มให้เข้าใจบริบทเหตุการณ์ของเมืองล่องชัดเจนยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในช่วงพม่าปกครอง

ตำนานพระธาตุของเมืองล่องที่นำมาวิพากษ์เพื่อใช้ในบทความฉบับนี้ คัดเลือกที่ยังไม่ปริวรรต ๙ ฉบับ และปริวรรตแล้ว ๓ ฉบับ คือ ฉบับวัดนาตุ้ม ฉบับวัดพระธาตุไฮสร้อย ฉบับวัดนาหลวง ฉบับวัดเชียงมั่น ฉบับวัดเจติยหลวง ฉบับวัดเหมืองหม้อ ฉบับวัดดอนแก้ว ฉบับวัดป่าเปอะ ฉบับวัดหลักบัน ตำนานพระธาตุวัดศรีดอนคำและประวัติเมืองล่อง ตำนานพระธาตุแหลมลี ตำนานพระธาตุแหลมลี ตำนานที่วิพากษ์แล้วทั้ง ๑๒ ฉบับต่อไปเมื่อใช้อ้างอิงจะเรียกว่า “ตำนานเมืองล่อง ฉบับตรวจสอบ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๐” นอกจากตำนานหลักทั้งสองฉบับ เมืองล่องยังมีตำนานปึกแผ่นต่างๆ ที่เขียนขึ้นภายหลัง

•เขียนโดย Administrator•

•วัน•พุธ•ที่ 04 •กรกฎาคม• 2012 เวลา 07:30 น. • - •แก้ไขล่าสุด• •วัน•อังคาร•ที่ 10 •กรกฎาคม• 2012 เวลา 07:23 น. •

คือตำนานพระธาตุเจ้าปู่คำหรือตำนานพระธาตุขวยปู่ แต่งโดยพระจันทวงศาเถระ เขียนเพิ่มเติมเพื่ออธิบายถึงที่มาของพระธาตุให้สอดคล้องกับชื่อว่าพระธาตุขวยปู่ เพราะตำนานฉบับหลักข้างต้นไม่ได้อธิบายที่มาของชื่อพระธาตุ ลักษณะเนื้อหาสันนิษฐานว่าผู้แต่งเป็นชาวนครเขียงตุง โดยนำตำนานเมืองเขียงตุงที่เคยรับรู้มาเรียบเรียงให้สัมพันธ์กับที่มาของพระธาตุขวยปู่

ตำนานบ่อเหล็กและบ้านนาตุ้ม เป็นตำนานที่มีต้นเค้ามาจากเรื่องเล่าภายในท้องถิ่นก่อนมีการจดบันทึกลงในใบลานก้อมจำนวน ๑๗ ลาน และคัดลอกอีกทอดใส่สมุดโคราโดย หมื่น กลางโงง(พ่อน้อยแก้ว จาอาบาล) ตำนานได้กล่าวถึงการก่อตั้งบ้านนาตุ้ม ที่มาของบ่อเหล็ก และเชื่อมความสัมพันธ์กับพระนางจามเทวีสร้างพระธาตุศรีดอนคำ

๒. กลุ่มศึกษาและอธิบายประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีเมืองลอง

ล้านนาประเทศ แสดงถึงหลักฐานโบราณคดีที่บ่งชี้ให้เห็นว่า การคมนาคมในยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ขึ้นตามล่าน้ำยม คือ จากเมืองเชลียงหรือศรีสัชนาลัย ที่พบโบราณสถานโบราณวัตถุแบบลพบุรีมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เมื่อขึ้นตามแม่น้ำยมก็เป็นเมืองตรอกสลอบ พบจารึกมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และพบพระพิมพ์เนื้อชินที่มีอิทธิพลศิลปะแบบลพบุรีผสมกับศิลปะแบบท้องถิ่น ถัดขึ้นไปมีชุมชนโบราณในเขตบ้านแม่บงเหนือ พบเศษภาชนะดินเผาแบบธรรมดา แบบเผาแกร่ง(Stoneware) และภาชนะเคลือบแบบ สังคโลกสุโขทัยและจากเตาของล้านนาที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ลงมา และต่อมาคือเมืองลองโบราณบริเวณบ้านไฮสร้อย ที่อยู่ในตำแหน่งยุทธศาสตร์สำคัญในการควบคุมเส้นทางการคมนาคม

ข้อมูลชุมชนโบราณในจังหวัดแพร่ เล่ม ๑ อำเภอสูงเม่น เค้นชัย ลอง วังขึ้น ออกสำรวจชุมชนโบราณเจ้าย่านบ่อแก้วหรือบ้านท่าเจียว ที่เป็นกลุ่มเริ่มต้นเกิดเหตุการณ์กบฏเงี้ยว พ.ศ.๒๔๔๕ พบอุปกรณ์เครื่องมือเหล็ก ภาชนะดินเผาแบบเคลือบและไม่เคลือบ นอกจากนี้ก็กล่าวถึงบริเวณบ้านห้วยอ้อที่ตั้งเมืองลองปัจจุบัน เวียงต้า และชุมชนโบราณบ้านไฮสร้อย ซึ่งเมื่อกล่าวถึงชุมชนโบราณบ้านไฮสร้อยได้ให้ข้อมูลลาดเคลื่อน ว่าชุมชนโบราณอยู่บริเวณเมืองโกนหลวง แต่ชุมชนโบราณบ้านไฮสร้อยหรือเวียงลองคือบริเวณที่ตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านไฮสร้อยในปัจจุบัน โดยมีกำแพงดินล้อม รอบ ๔ ชั้น คูน้ำคันดิน ๓ ชั้น ส่วนโกนหลวงคือบริเวณวัดนอกเวียงลองทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

หูช้างในเขต อ.เมือง อ.ลอง และอ.วังชิ้น จ.แพร่ ศึกษาถึงนาถภัณฑ์ในเขตอำเภอเมืองแพร่ว่าได้รับอิทธิพลจากเมืองน่าน และส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลแบบศิลปะรัตนโกสินทร์อย่างเต็มที่แล้ว ส่วนในเขตอำเภอลองและอำเภอวังชิ้นนาถภัณฑ์มีความคล้ายคลึงกัน รับรูปแบบทางศิลปกรรมของลำปางเข้ามาผสมแต่ก็คงมีลักษณะของงานพื้นบ้าน และรายงานการวิจัยเบื้องต้น ลวดลายสลักไม้คันห้วยประดับโบสถ์วิหารในเขตอำเภอลอง จังหวัดแพร่ นาถภัณฑ์รุ่นเก่าพบที่วัดพระธาตุศรีดอนคำและวัดนาหลวง มีลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมคล้ายกับนาถภัณฑ์วิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง และในเมืองลองปรากฏลวดลายสำหนุ่มนานานิยมตกแต่งเหมือนกับที่นิยมในเมืองลำปาง เช่น วัดนาหลวง วัดนาตุ้ม แต่ฝีมือเชิงช่างเป็นแบบท้องถิ่น

กลุ่มอธิบายผ้าโบราณและผ้าขึ้นตีนจกในเมืองลอง การศึกษาลวดลายผ้าขึ้นตีนจกอำเภอลอง จังหวัดแพร่ , การศึกษารูปแบบและลวดลายผ้าขึ้นตีนจกเมืองลอง และจากเมืองลองของตีเมืองแป้ กล่าวถึงขึ้นตีนจกเมืองลองมีรายละเอียดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแตกต่างไปจากตีนจกลับแล จ.อุดรดิตถ์ ตีนจกหาดเสี้ยว จ.สุโขทัย หรือตีนจกเมืองลำปาง ทั้งลักษณะการใช้สี ขนาดลวดลาย และขนาดการจก พร้อมกับแสดงความแตกต่างของตีนจกเมืองลองและวิธีการผลิตที่เริ่มเปลี่ยนช่วง พ.ศ.๒๕๒๒ เป็นต้นมา กลุ่มงานที่ศึกษาเกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจกเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะศึกษาลวดลาย อธิบายขั้นตอนกระบวนการผลิต

•เขียนโดย Administrator•

•วัน•พุธ•ที่ 04 •กรกฎาคม• 2012 เวลา 07:30 น.• - •แก้ไขล่าสุด• •วัน•อังคาร•ที่ 10 •กรกฎาคม• 2012 เวลา 07:23 น.•

และการปรับประยุกต์ใช้ในสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยไม่ได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาหรือความสัมพันธ์กับความเป็นเมืองล่อง

๓. กลุ่มศึกษาและอธิบายประวัติเมืองล่อง

งานกลุ่มนี้ชิ้นแรกคือ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ที่ถือว่าสำคัญมาก เพราะเป็นต้นเค้าให้พ่อหนานบุญชู ชุ่มเชื้อ ปรากฏท้องถิ่นของเมืองล่องนำมาเขียนอธิบายจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าเมืองล่องคือ “เมืองเชียงขึ้น” สืบจนปัจจุบัน เริ่มจากสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายถึงตำแหน่งที่บกกันระหว่างกองทัพพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์อาณาจักรล้านนา กับกองทัพพระบรมไตรโลกนาถ กษัตริย์อาณาจักรอยุธยา และทรงพยายามค้นหาวาเมืองเชียงตั้งอยู่จุดไหน จึงให้พระยาสุรพินทร(พร) สมุหเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลกได้ไต่สวนดู ก็ได้ข้อมูลว่าเมืองเชียงน่าจะเป็นเมืองล่องขึ้นนครลำปาง ส่วนเมืองเชียงขึ้นนั้นน่าจะเป็นเมืองเถิน และสุดท้ายก็ทรงสันนิษฐานว่าเมืองเชียงขึ้นน่าจะเป็นเมืองล่องหรือเมืองเถินเมืองใดเมืองหนึ่งเพราะเมืองเชียงอยู่บริเวณเมืองศรีสันล้าย

ตำนานพระธาตุวัดศรีดอนคำ(ห้วยอ้อ)และประวัติเมืองล่อง ผู้เขียนได้ค้นคว้าและรวบรวมอย่างกว้างขวาง ทั้งมาจากตำนานพระธาตุแหลมลี่ ตำนานวัดศรีดอนคำ ประชุมพงศาวดารของหลวงวิจิตรวาทการ พงศาวดารโยนก พงศาวดารไทยใหญ่ พงศาวดารเหนือ และสอบถามผู้รู้ประวัติเมืองล่อง งานชิ้นนี้ถือเป็นต้นแบบให้กับงานเขียนเกี่ยวกับประวัติเมืองล่อง ที่สืบเนื่องตลอดมาจนปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่าครึ่งศตวรรษ(๕๙ ปี) เช่น ตำนานเมืองเหนือ เมืองแพร่ ๘๐๐ ปี ประวัตินครไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดแพร่ และบ้านของเรา เป็นต้น ผู้เขียนได้เขียนตามกรอบของประวัติศาสตร์ชาติไทย และรับความคิดเรื่องเมืองล่องคือเมืองเชียงขึ้นจากงานพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพมาอธิบายเพิ่มเติม แต่คุณูปการที่สำคัญยิ่งคือได้รวบรวมข้อมูลหลักฐานของท้องถิ่นเมืองล่องไว้ ทั้งลำดับรายนามเจ้าเมืองล่อง บุคคลสำคัญ การสร้างถาวรวัตถุ ความสัมพันธ์กับเมืองลำปาง เมืองแพร่ รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่อยู่ในความทรงจำของชาวเมืองล่องในอดีต แม้ว่าปีที่ระบุอาจมีความคลาดเคลื่อนแต่ก็สามารถนำมาเป็นแนวทางให้การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองล่องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ส่วนเมืองด้ามีการเขียนประวัติเมืองด้า โดยพิทักษ์ ปัญญาฉลาด ปรากฏท้องถิ่นเมืองด้า เมื่อปีพ.ศ.๒๕๔๓ ได้กล่าวถึงเมืองด้าในแต่ละยุคสมัย รายนามเจ้าเมืองด้า และมีตำนานที่รวบรวมจากคำบอกเล่าของผู้รู้ในท้องถิ่น เช่น ตำนานชื่อผาเจ้า ตำนานพระเจ้าแสนทอง ตำนานถ้ำหลามอ้าย(อธิบายที่มาของคำพูดคนเมืองด้า เมืองล่องที่ต่างกัน) และตำนานชื่อภูผาต่างๆ ในเมืองด้า งานเขียนชิ้นนี้ถือว่าได้รวบรวมเรื่องเล่าของคนในท้องถิ่นเมืองด้าไว้เป็นครั้งแรก เป็นการปรากฏสำนึกความเป็นตัวตนของเมืองด้าในหน้าประวัติศาสตร์ และเป็นฐานให้ศึกษาเรื่องของเมืองด้าได้ดี

๔. กลุ่มศึกษาและอธิบายเมืองล่องยุคปัจจุบัน ในรูปของอำเภอล่อง จังหวัดแพร่

งานกลุ่มนี้จะศึกษาและอธิบายเมืองล่อง ในหน่วยการปกครองที่แบ่งออกเป็นตำบล หมู่บ้าน แสดถึงขนาด ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประชากร วัฒนธรรมของท้องถิ่น หน่วยการปกครอง สถานที่ วัด โบราณสถานโบราณวัตถุสำคัญ และแหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ นำเสนอข้อมูลของอำเภอล่องว่ามีอะไรและเป็นอย่างไรบ้าง โดยอธิบายความเป็นเมืองล่องในลักษณะแยกส่วนตามหน่วยการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ทั้งที่อำเภอล่องคือการรวมเมืองล่องและเมืองด้าแบบจารีตเข้าไว้ด้วยกัน และถูกตัดแบ่งเมืองล่องแบบจารีตออกไปเป็นอำเภอวังชิ้น ทำให้คนรับรู้ทั้งสองอำเภอมิประวัติความเป็นมาที่ขาดออกจากกัน รวมถึงทำให้ผู้คนในยุคปัจจุบันมีจำนวนน้อยที่รู้ว่ามีอำเภอล่องและอำเภอวังชิ้นมีความสัมพันธ์กับลำปาง เพราะเกิดจากความเข้าใจตามรูปแบบการปกครองในหน่วยของจังหวัดและอำเภอของประเทศไทย งานกลุ่มนี้ เช่น ประวัตินครไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดแพร่

•เขียนโดย Administrator•

•วัน•พุธ•ที่ 04 •กรกฎาคม• 2012 เวลา 07:30 น. • - •แก้ไขล่าสุด• •วัน•อังคาร•ที่ 10 •กรกฎาคม• 2012 เวลา 07:23 น. •

แพร่...ประตูสู่ล้านนา ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร เล่ม ๘ และบ้านของเรา

สรุปภาพรวมงานการศึกษาเกี่ยวกับเมืองลองทั้งหมดที่ผ่านมาทุกชิ้นทุกกลุ่ม ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน มีลักษณะของการศึกษาแบบแยกสาขาไม่ได้นำมาบูรณาการให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน แทบทั้งหมดเป็นการเขียนคัดลอกและตัดเติมเสริมแต่งบ้างเพียงเล็กน้อย เห็นได้ชัดเจนคืองานประวัติเมืองลองของพ่อหนานบุญชู ชุ่มเชื้อ ที่เป็นต้นแบบให้กับงานเขียนเกี่ยวกับประวัติเมืองลองทั้งจากคนภายในท้องถิ่นและคนภายนอก สืบเนื่องตลอดมาจนปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่าครึ่งศตวรรษ กอปรกับการศึกษาแต่ละชิ้นจะเสนอเรื่องราวเหตุการณ์ ลักษณะทางศิลปกรรม และโบราณสถานโบราณวัตถุในแต่ละช่วงมีระยะเวลา แต่ขาดการนำมาร้อยรัดลักทอให้เห็นความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันในด้านต่างๆ ทั้งการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่รวมกันเป็นหน่วยเมืองลองแบบจารีตของอาณาจักรล้านนา จนนำมาสู่การคลี่คลายกลายเป็นหน่วยอำเภอของระบบราชการไทยแบบใหม่ที่สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาประวัติเมืองลองจึงขาดมิติความสัมพันธ์ตลอดมาจากร่วมศตวรรษ

ภูเดช แสนสา

ภาพมุมมองจากยอดดอยทางทิศตะวันตกของเมืองลอง

(ที่มา : อภิเกียรติ ชื่นสมบัติ, ๒๕๕๔)